

ATATÜRK DÖNEMİ EĞİTİM SİYASETİ POLITICS OF EDUCATION ATATURK PERIOD

İsmet ERGİN*

Öz

Cumhuriyet ile birlikte Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde ulusal, laik ve çağdaş bir eğitim politikası ve felsefesi oluşturulmuştur. Mustafa Kemal Atatürk'ün eğitimle ilgili ortaya koyduğu düşünceler çerçevesinde gerçekleştirilen atılımlar, toplumun temel gereksinimini büyük ölçüde karşılamıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün eğitime bu kadar çok önem vermesinin sebebi ise şüphesiz ki yeni devletin devamı, yeni neslin Cumhuriyet öğretilerine göre yetiştirilebilmesi içindir. Aynı zamanda modern, yaygın, disiplinli, parasız ve karma olan eğitim ve öğretim uygulamaları sayesinde, eğitimin nicelik ve nitelik gelişmesi sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Eğitim, Eğitim Siyaseti, Eğitim Uzmanları, İnkılâp.

Abstract

Under the leadership of Mustafa Kemal Atatürk, a national, secular and contemporary education policy and philosophy have been established. The breakthroughs carried out within the framework of the ideas of Mustafa Kemal Atatürk about education have largely met the basic need of the society. The reason why Mustafa Kemal Atatürk attaches such importance to education is, of course, the continuation of the new state so that the new generation can be cultivated according to the teachings of the Republic. At the same time, thanks to the modern, widespread, disciplined, free and mixed education and training practices, the quality and quality of education has been ensured.

Keywords: Atatürk, Education, Educational Politics, Education Experts, Revolution.

1. GİRİŞ

Uzun süren savaşların ve diğer olumsuzlukların meydana getirdiği sıkıntılarla dolu bir ortamda kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin en kısa zamanda çağdaş medeniyetler seviyesini yakalaması ve hatta bu seviyenin üzerine çıkması en önemli amaç olarak belirlenmişti. Bu amaca ulaşmak için en etkili araç da eğitimdi (Ortak, 2004).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra, Mustafa Kemal Atatürk ve diğer yöneticiler, Türk milletini ilerletmek için eğitim alanında önemli çalışmalar başlatmışlardır. Eğitimde millî, çağdaş ve laik değer ve ilkeler uygulanmıştır. Eski eğitim anlayışı ve kurumları terk edilmiştir. Eğitim alanında çağdaş ülkelerin seviyesine ulaşmak için, yabancı eğitim uzmanı ve öğretmenlerden yararlanılmıştır (Kodaman, 1999). Eğitimde yenileşme, sistemin yeniden düzenlenmesi ile başlatılmış ve sistemin yenilenmesi sorunu, önce yerli ve yabancı bilim adamlarına incelettirilmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün eğitime bu kadar çok önem vermesinin sebebi ise şüphesiz ki yeni devletin devamı, yeni neslin Cumhuriyet öğretilerine göre yetiştirilebilmesi içindir. Çünkü yapılan inkılâpların yaşaması, kendini tanıtmayı ve kabul ettirmesi, hedeflerine ulaşması ancak eğitimle mümkün olmaktadır. İşte bu nedenle, yeni bir devlet ve rejim kuran ve tüm bunları millî kültür zeminine oturtmaya çalışan Mustafa Kemal Atatürk, eğitim üzerinde ısrarla durmuştur (Kodaman, 1999). Mustafa Kemal Atatürk'ün eğitime verdiği önemi Afet İnan: "Onun en çok uğraştığı konulardan biri, millî eğitim ve kültür işlerine ait idi." Hatta bazı zamanlar, "Eğer Cumhurreisi olmasam, Maarif Vekilliğini almak isterdim" derdi (İnan, 2007) şeklinde ifade etmiştir.

Cumhuriyet öncesi eğitim faaliyetlerinin, merkezî bir yapıdan uzak olarak çeşitli kurumlar aracılığı ile verilmesi, farklı özelliklerde birçok okulun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunlar arasında medreseler, Batı tarzı eğitim veren okullar, yabancılar tarafından açılan okullar ve azınlık okulları gösterilebilmektedir. Eğitim hayatındaki bu farklılık, dönem aydınlarının da dikkatini çekmiş fakat çözüm noktasında yetersiz kalmıştır. Böylelikle, bu mesele Cumhuriyet dönemine kadar süregelmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, 01 Mart 1922'de TBMM'de yapmış olduğu konuşmada, eğitim konusunda yapılacak

* Doç. Dr., Eğitim Yöneticisi ve Öğretmen Yetiştirme Okulu.

yeniliklerden bahsederken, ilerde çıkarılacak olan Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun da ilk ipuçlarını vermiştir (Gök, 2011).

Cumhuriyetin ilanından önce 08 Mart 1923'te Misak-ı Maarif adı ile yayınlanan genelgede, millî eğitimle ilgili önemli hükümler yer almıştır. Cehaleti ortadan kaldırmak, ulusal eğitimi yurdun en uzak köşelerine kadar ulaştırmak, yeni kuşakları geleceğin ihtiyaçlarına göre yetiştirmek, gençleri fikren çok kuvvetli; bilim ve ahlak açısından sarsılmaz bir kuvvetle donatmak bu ilkelerden bazılarıdır. Ardından, 3 Mart 1924'te çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitim, Osmanlı Devleti dönemindeki kozmopolit yapısından kurtulmuş ve tek elde toplanarak Millî Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır (Avcı, 2007).

Mustafa Kemal Atatürk'e göre eski eğitim sistemindeki bazı bozukluklar şunlardır:

- Eğitim ve öğretim yöntemleri uygun değildir. Bu da milletimizin gerilemesine sebep olmuştur.
- Eğitim millî değildir. Bu durum milletimizin bağımsızlığını kaybetme tehlikesi içerisine düşmesine sebep olmuştur.
- Eğitim politikası istikrarlı değildir. Her Maarif Nazırı, farklı bir program uygulamıştır.
- Çocuklar üzerinde aile baskısı vardır.
- Eğitim sistemi tüketici olan, hayatı bilmeyen, yüzeysel bilgiye sahip insanlar yetiştirmektedir (Özel, 2007).

Bu açıdan, Mustafa Kemal Atatürk'ün eğitim programının dayandığı temel ilkeler; millîlik, ilmiyet, laiklik, karma eğitim, birlik, bilgisizliğin ortadan kaldırılması, işe dayalı eğitim ve disiplin ilkeleri olarak sıralanabilir (Eroğlu, 1990).

Bu dönemde eğitim alanında yapılan diğer yenilikler ise, okuma yazma seferberliği, üniversite reformu ve Almanya'dan gelen beyin göçünün eğitime katkıları şeklinde özetlenebilir. Özellikle üniversitelerde reform, Türkiye'de sürgün hayatı yaşayan Alman profesörlerin bilim alanında kendini göstermesini sağlamıştır (İlyasoğlu, 1983).

2. ATATÜRK'ÜN EĞİTİME BAKIŞI

Mustafa Kemal Atatürk'ün 01 Kasım 1937'de TBMM'nin açılış konuşmasında sarf ettiği sözler, onun eğitim alanındaki amaçlarından bazıları içerilmektedir. Bu konuşmada Mustafa Kemal Atatürk: *"Büyük davamız, en medeni ve en müreffeh millet olarak varlığımızı yükseltmektedir. Bu, yalnız kurumların da değil, düşüncelerinde de temelli bir inkılâp yapılmış olan büyük Türk milletinin dinamik idealidir. Bu ideali en kısa bir zamanda başarmak için, fikir ve hareketi, beraber yürütmek mecburiyetindeyiz. Bu sebeple, okuyup yazma bilmeyen tek vatandaş bırakmamak; memleketin büyük kalkınma savaşının ve yeni çatısının istediği teknik elemanları yetiştirmek, memleket davalarının ideolojisini anlayacak, anlatacak, nesilden nesle yaşatacak fert ve kurumları yaratmak; işte bu önemli umdeleri en kısa zamanda temin etmek, Kültür Vekâleti'nin üzerine aldığı büyük ve ağır mecburiyettir."*

Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra eğitim sorunları sadece Osmanlı dönemine ait olan sistem yanlışları ve devralınan model ile ilgili değildir. Fiziki ve maddi imkânlar açısından da eğitim ve öğretim kurumları yetersiz bir hâlededir. 1923-1924 eğitim ve öğretim yılında Türkiye'nin nüfusu 11-12 milyondur. Bu nüfusun %10'u ve kadınların sadece %3'ü okuryazardır. Bu yıllarda Türkiye'de 4.894 ilkokul, 72 ortaokul, 23 lise, 64 meslek okulu, 9 fakülte ve yüksekokul olmak üzere toplam 5.062 öğretim kurumu vardır. Bu okullarda görevli olan öğretmen ve öğretim üyesi sayısı ise toplam 11.918'dir. İlkokullarda 341.941, ortaokullarda 5.905, liselerde 1.241, meslek okullarında 6.547 ve yüksek öğretimde 2.914 olmak üzere 358.548 öğrenci vardır. O yıllarda eğitime bütçeden ayrılan pay düşük bir seviyededir. 1921'de 57.128.833 liralık genel bütçeden eğitime ayrılan miktar 390.412 lira olmuştur. 1923'te genel bütçe 105.929.911 lira olmasına karşın Maarif Vekâleti'nin 3.033.003 liralık ödeneği olmuştur (Demirtaş, 2008).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında bu sayısal verilerin dışında eğitimin niteliksel özellikleri de düşüktür. Savaşlarda kaybedilmiş olan öğretmenlerin yanı sıra mevcut eğitimcilerin mesleki formasyonu yetersizdir ve öğretim programları çağdaş bir anlayıştan yoksundur. Okul binalarının durumu ve ders araç gereçlerinin eksikliği ve eğitimle alakadar olacak merkez ve taşra örgütünün idari teşkilatlanmasındaki sorunlar Türk eğitim sisteminin mevcut durumunu yansıtmaktadır (Karagözoğlu, 1987).

Cumhuriyet döneminde eğitimdeki nitel ve nicel gelişmelere bakılmadan önce Mustafa Kemal Atatürk'ün eğitim düşüncesi incelenmelidir. Onun eğitimci kişiliğinin oluşmasında ilk olarak, dönemin sosyal, siyasî ve fikri zemini ile şekillenen ortam etkili olmuştur. Ayrıca Mustafa Kemal Atatürk'ün askerlik mesleğini seçmesi, devlet kurucusu ve devlet başkanı olması diğer önemli faktörlerdir. Nitekim Osmanlı Devleti'nin gerileyen eğitim sistemi karşısında bir an evvel harekete geçilmesi gerektiğini düşünen Mustafa Kemal Atatürk'ün daha öğrencilik yıllarında Türk eğitiminin durumuna dair bazı gözlem ve teşhisleri olmuştur. O'nda daha 1911'de Bingazi'de halkın bilgi seviyesini yükseltme fikri uyanmıştır (Akyüz, 1996).

Birinci Dünya Savaşı'nda Anafartalar'da bile Türk alfabesinin nasıl olması gerektiğini düşünmüştür. Mustafa Kemal Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmasıyla birlikte yeniden şekillenen, Erzurum ve Sivas Kongreleri dönemlerinde devam eden eğitime dair düşünceleri, Ankara'ya gelişi ile TBMM çatısı altında tartışılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyet eğitiminin temel ilkelerini Sakarya Savaşları'na girmeden önce açıklamaya devam etmiş, bu geçiş devrinde onun direktifleri doğrultusunda bir dizi eğitim çalışması yapılmıştır. Daha Millî Mücadele devam ederken 15-21 Temmuz 1921 tarihinde Ankara'da toplanan I. Maârif Kongresi, Mustafa Kemal Atatürk'ün eğitime ve öğretmenlere olan inancının en büyük delillerinden olmuştur. Anadolu'nun değişik yerlerinden gelen 220'den fazla kadın ve erkek eğitimcinin katıldığı bu kongrede alınan kararlarla, Cumhuriyet sonrası eğitim reformlarının temelleri atılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk bu kongrede eğitimin hedeflerini şöyle açıklamıştır: *"Asırların mahmul olduğu devrin bir ihmâl-i idarenin bünyei devlette vücuda getirdiği yaraları tedavi için masruf olacak himmetlerin en büyüğünü hiç şüphesiz irfan yolunda ibraz etmemiz lazımdır"* (Karal, 1998).

Mustafa Kemal Atatürk, Türk eğitiminin dayanacağı temel ilkeleri TBMM açış konuşmalarında, eğitimle ilgili kongrelerde, okul ve öğretmen kuruluşlarına olan ziyaretlerinde açıklamaya devam etmiştir (İnan, 1980). Eğitimi, Cumhuriyet rejiminin koruyucusu, kalkınmanın en önemli vasıtalarından biri ve yeni neslin teminatı olarak gören Mustafa Kemal Atatürk, 1922 yılında TBMM'nin açılışı sırasındaki konuşmasında şunları dile getirmiştir: *"Efendiler! Yetiyecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekleri tahsilin hududu ne olursa olsun en evvel ve her şeyden evvel Türkiye'nin istiklâlîne, kendi benliğine an'ânât-ı millîyesine düşman olan bütün anasır-ı mücadele etmek lüzûmü öğretilmelidir. Beynelmîlel vaziyeti cihana göre, böyle bir cidalin istilzam eylediği anasır-ı ruhiye ile mücehhez olmayan fertler ve bu mahiyette fertlerden mürekkep cemiyetlere hayat ve istiklâl yoktur"* (Kürkçüoğlu vd., 1995).

Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyet eğitiminin niteliklerine yönelik başka bir konuşmasını ise 27 Ekim 1922'de, Millî Mücadele zaferini kutlamak için İstanbul'dan Bursa'ya gelen öğretmenlere yapmıştır. Mustafa Kemal Atatürk millî, ilim ve fenne dayanan, okula ve okulun sağlayacağı bilim ve tekniğe önem veren bir konuşmasında, orduların kazandığı zaferlerin kalıcılığının, eğitimde kazanılacak zaferlerle olabileceği ve bu konu da öğretmenlere büyük görev ve sorumluluk düştüğüne dikkat çekmiştir (Duman, 2006). Mustafa Kemal Atatürk'ün eğitime ilişkin bu görüşlerinde millî vasfı bulunmayan, bilimsel düşünceden uzak ve ezberci geleneksel eğitim sistemini eleştirdiği ve onun yerini almasını istediği eğitimin ana ilkelerini açıkladığı görülmektedir (Duman, 2007: 80; Akyüz, 1998: 184-187; Öymen, 1991: 145-146).

31 Ocak 1928'de Mustafa Kemal Atatürk'ün desteği ile kurulan Türk Maârif Cemiyeti (Türk Eğitim Derneği) vasıtasıyla üstün kabiliyetli ve çalışkan öğrencilerin yurt içi ve yurt dışında eğitim alması amaçlanmıştır. Nitekim O, Millî Mücadele sonrası yapmak istediği en önemli işlerden birisini, *"Eğitim adamı olarak millî irfanı yükseltmeye çalışmak en büyük emelimdir"* diye belirtmiştir (Akyüz, 1998: 361-362).

Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhuriyet'in kurulmasıyla özellikle öğretmen ve öğrencilere yönelik bazı istekleri, öneri ve talimatları olmuştur: *"Öğretmenler yeni nesil; Cumhuriyet'in fedakâr öğretmen ve eğitimcileri, sizler yetiştireceksiniz ve yeni nesil eseriniz olacaktır. Eserin kıymeti sizin beceriniz ve fedakârlığınızın derecesi ile orantılı olacaktır..."* Mustafa Kemal Atatürk'e göre, gelecek nesiller Türkiye'nin bağımsızlığına sahip çıkacak, Cumhuriyet'i koruyup yükseltecek şekilde eğitilmelidir. Eğitim millî, demokratik, çağdaş ve laik olmalı, akla ve bilime dayanmalı, işe yarar, üretici ve hayatta başarılı, ülke kalkınmasını hedefleyen, faziletli, fedakâr, disiplinli ve kendine güven duyan nesiller yetiştirmelidir (Sommer, 1984: 4; Akyüz, 1994: 189-194).

Mustafa Kemal Atatürk ilkeleri Türk Millî Eğitimi'nin temel prensiplerinin oluşmasına büyük katkı sağlamıştır. Atatürkçü felsefenin cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik ve inkılâpçılık ilkeleri 1936 yılından itibaren okul programlarına da girerek eğitimde yapılan yenilikleri yönlendirmiştir. Nitekim Cumhuriyetçilik fikri eğitimde özgür düşüncüyü ve özgür vicdanı engelleyen unsurları kaldırmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün milliyetçilik ilkesi ile Türk millî eğitimi millî bir nitelik kazanmıştır. Halkçılık, dilde yenileşmeyi, azınlık eğitiminden bütüncül bir eğitime geçişi ve eğitimde okulculuk anlayışı haricinde halk eğitimini gerçekleştirmiştir. Devletçilik ilkesiyle Türk eğitiminin ihtiyacı olan devlet işletmeleri kurulurken, buraların insan gücü ihtiyacı da devlet tarafından karşılanmıştır. Dinin yalnız devlet ve siyasetten değil bilim, sanat ve eğitimden ayrı tutulması laiklik ilkesiyle gerçekleşmiştir. İnkılâpçılık ise bütün ilkelerin teminatı ve hareket noktası olmuştur (Karal, 1986: 4-6). Eğitim kurumları bir teşkilatla yönetilmeli, eğitim programı günün gereksinimleri, çevre koşulları ve çağdaş ihtiyaçlar doğrultusunda pedagojik usul ve vasıtalarla olmalıdır. Eğitim ülküsü, Türkiye'nin bağımsızlığına, kendi benliğine ve millî geleneklere düşman unsurlarla mücadele edecek nesiller yetiştirmelidir. Eğitim alamamış veya eğitim yaşını geçmiş vatandaşlara yönelik uygulamaların yanında, eğitimde cinsiyet ayrımı olmamalıdır (Erendil, 1986: 204).

3. EĞİTİM ALANINDA YAPILAN İNKILÂPLAR

Mustafa Kemal Atatürk döneminde eğitimdeki niteliksel ve niceliksel gelişmeler, cumhuriyet öncesiyle boy ölçüşülemeyecek düzeyde gerçekleşmiştir. Eğitim ve öğretim faaliyetlerinin çağdaş bir düzeye erişmesi için pek çok inkılâp yapılmıştır. Bunların arasında eğitimdeki düzensizliğe son verecek Tevhid-i Tedrisat Kanunu, ilk önemli aşamalardan biridir. 1923 yılından itibaren öğretimin birleştirilmesi konusunda yapılmaya başlanan tartışmalar, 01 Mart 1924'te Mustafa Kemal Atatürk'ün TBMM'yi açış konuşması sırasındaki beyanati ile bir sonuç vermiştir. Böylece 2 Mart günü Cumhuriyet Halk Fırkası grubunda tartışılıp kabul edilen üç önemli yasa tasarısı 3 Mart'ta Meclise getirilerek kesinlik kazanmıştır (Demirtaş, 2008).

MEB'e bağlanan bu okullara gönderilen genelge ile Türkçe, Tarih ve Coğrafya derslerinin Türkçe okutulması istenmiş ve din propagandası yasaklanmıştır. 02 Mart 1926'da Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun uygulanması için "Maârif Teşkilatı Hakkında Kanun" kabul edilmiştir. Bu kanun ile ilkokul parasız ve zorunlu hâle getirilirken, bir Dil Heyeti, Maârif Eminlikleri ve Millî Talim ve Terbiye Dairesi kurulmuştur.

Eğitimin tüm halka eşit olarak verilebilmesi için gerçekleştirilen inkılap hareketlerinden bir diğeri de Harf İnkılabı'dır. Türk inkılâbının dayandığı millileşmek ve çağdaş uygarlık düzeyine çıkmak düşüncesinin ürünü olan ve Cumhuriyet'in en köklü atımlarından olan dil meselesinin çözümü amacıyla atılan ilk adım 28 Mayıs 1928'de sadece alfabeyle ilgilenecek ilk Dil Encümeni'nin kurulması olmuştur. Arap alfabesinin yerine Türk alfabesinin kullanılması kararı bir sonraki aşama olmuştur. Aslında Mustafa Kemal Atatürk bunu çok daha önceden düşünmüştür. Erzurum Kongresi'nde Mazhar Müfid Kansu'ya söylediği hususlardan birisi de Türk harflerinin kabulüdür. Yine 1923'te İzmir İktisat Kongresi'nde Türk harflerinin kabulü için bir önerge verilmiştir. Yeni harflere yönelik çalışmalar Cumhuriyet'in ilanından sonra kamuoyunda uzun süre tartışılmış olmakla birlikte, 1927'den itibaren resmîyet kazanmıştır. Böylece Mustafa Kemal Atatürk, 08-09 Ağustos 1928'de Cumhuriyet Halk Fırkası'nın Sarayburnu Parkı'nda tertip ettiği toplantıda Harf İnkılabı'nın başladığını açıklamıştır. Kasım 1928 tarihli "Türk Harfleri Hakkındaki Kanun"un yürürlüğe girmesiyle, 1928 yılı Aralık ayından itibaren, resmî ve özel bütün Türkçe gazeteler ve dergiler yeni Türk harfleriyle çıkmaya başlamıştır. Yeni kanun, 1 Ocak 1929'dan itibaren devlet yazışmalarının da bu harflerle yapılmasını sağlamıştır. Ayrıca 1 Ocak 1929 tarihinde Millet Mektepleri açılmıştır. Halka önce okuma yazma öğretme amacı güden bu mektepler, ilerleyen dönemlerde yaşamak için lazım gelen diğer bilgileri de öğretme amacı gütmüştür. Bu sırada Türk Ocakları, Halkevleri ve Halkodaları da okuma yazma kursları düzenlemiştir (Ülkütaşır, 2007: 24-25).

Tevhid-i Tedrisat, Türk harflerinin kabulü ve Millet Mektepleri'nden sonraki aşama, temelinde yine millî vasıflar taşıyan tarih ve dil çalışmaları olmuştur. Millî tarih çalışmalarına önem veren Mustafa Kemal Atatürk, ileri sürdüğü Türk Tarih Tezi ile Anadolu Türklüğünün tarihi gerçekler ışığında incelenmesini önermiştir. Tarihi, geçmişle gelecek arasında bir köprü olarak gören Mustafa Kemal Atatürk, 1930 yılında "Türk Tarihinin Ana Hatları" isimli bir kitabı yayınlamıştır. Ayrıca Afet İnan'a yazdırılan "Medeni Bilgiler" kitabına kendisinin de katkısı olmuştur (Millet Mektepleri Talimatnamesi, 1928: 4263-4271).

Mustafa Kemal Atatürk tarih yazımı ile ilgili olarak şöyle demiştir: "Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat insanlığı şaşkırtacak bir mahiyet alır." (Karal, 1994: 68).

23 Nisan 1930'da yapılan Türk Ocakları Kurultayı'nda Türk tarihi ve uygarlığının bilimsel olarak incelenmesi amacıyla bir "Türk Tarih Heyeti"nin kurulması kararlaştırılmış ve bu heyet 4 Haziran 1930'da ilk toplantısını yapmıştır. Türk Ocakları'nın kapatılmasından sonra bağımsız kalan bu örgüt, Türklerin kökeni hakkındaki yanlış bilgilerin giderilmesi ve Türk tarihinin bilinmeyen dönemlerinin bilimsel olarak araştırılması için 12 Nisan 1931'de "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti" adıyla yeniden yapılanmıştır. İlk kongresini 02 Temmuz 1932'de Ankara'da gerçekleştiren cemiyet, 1935 yılında "Türk Tarih Kurumu" adını almıştır (Külebi, 1981: 68).

Mustafa Kemal Atatürk'ün tarihin yanı sıra dil üzerinde durduğu iki dönem olmuştur. İlki 11 Temmuz 1932'de, Türk Tarih Kongresi'nin sonuçlarının konuşulması sırasında başlamıştır. Burada alınan kararla 12 Temmuz 1932'de "Türk Dili Tetkik Cemiyeti" kurulmuş, 26 Eylül'de bir Dil Kurultayı toplanması kararlaştırılmıştır. Bu dönem kurultay sonuçlarının uygulanmaya başladığı Ekim 1932'de sona ermiştir. İkinci dönem ise, Mustafa Kemal Atatürk'ün Güneş Dil Teorisi ile meşgul olduğu 1935 yılının son aylarında başlamıştır. Böylece Türkçe'nin devlet kanalıyla sadeleştirilmesi için önemli adımlar atılmıştır. Eğitimin bir başka gelişmesi ise yükseköğretimde gerçekleşmiştir (Ercilesun, 1998: 604-607).

1923-1938 yılları arasında, birçok yabancı uzman ve öğretmen ülkemize davet edilmiştir. Bunların en önemlileri; John Dewey, Alfred Kühne, Ömer Buyse, Geheimrath Oldenburg, Ernst Egli, Albert Malche, Beryl Parker, Oskar Frey ve George Stiehler'dir. Ayrıca Türkiye'nin ekonomik durumunu incelemek üzere

gelen Amerikan Heyeti içerisinde de eğitimciler vardı. Bir taraftan kendi alanlarında dünya çapında üne sahip uzmanlar ülkemize davet edilirken, diğer taraftan yurt dışında öğrenim görmek üzere öğrenci ve uzmanlaşmak üzere öğretmenler gönderilmiştir (Ortak, 2004).

İncelemeler okul sistemi, öğretim programları, öğretmen yetiştirme, personel politikası ve bakanlık örgütünün yeniden kurulması gibi boyutları kapsamıştır. Mustafa Kemal Atatürk dönemi eğitiminin ilk on beş yılı içinde, 18'i temel ve genel olmak üzere, 39 eğitim yasası çıkarılmıştır. Bu gerçek, eğitimde yenileşme girişimlerinin, yasal dayanaklar gerektirdiğini örneklemektedir. Bu yasaların çıkarılmasını, onların öngördüğü yapısal ve kurumsal yenileşmeler ve gelişmeler izlemiştir. Bu dönemin eğitim politikası, Mustafa Kemal Atatürk'ün eğitim liderliği ile başarıya ulaşmıştır. Bu nedenle, onun liderlik anatomisine değinmek de yararlı olacaktır. Osmanlı çağındaki yenilikler, daha çok savunma amaçlarına dönük olarak yapılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, bir ulusun savunma kesiminde yenileşmesine karşın, diğer kesimlerde geleneksel kalmasının sakıncalı sonuçlar vereceğine inanmıştır. Bunun için de, bütün sosyal ve eğitimsel yenilikleri, aynı dönemde gerçekleştirmeyi plânlamıştır. Geleneklerin yıkılmasıyla meydana gelen boşlukların, ancak liderlerin değer ve davranış boyutları ile doldurulabileceğini de kanıtlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün kara tahta ve tebeşir ile yaptığı eğitim liderliği, hem eğitenleri hem de eğitilenleri derinden etkilemiştir (Serin, 1982: 513).

4. ATATÜRK'ÜN EĞİTİMLE İLGİLİ GÖRÜŞ VE HEDEFLERİ

Yeni Türk Devleti'nin kurucusu olan Mustafa Kemal Atatürk, eğitime büyük önem vermiş ve bunu çeşitli vesilelerle dile getirmiştir. O, eğitimi bir milletin ilerlemesi veya geri kalarak yok olmasının temel nedeni olarak görmüş, bağımsızlığın ve ekonomik gelişmenin buna bağlı olduğunu vurgulamıştır (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, II: 206). Buradan hareketle Mustafa Kemal Atatürk'ün eğitim alanındaki amaçları, aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Eğitim Millî Olmalıdır: 15 Temmuz 1921'de Ankara'da toplanan Maarif Kongresi'nde bir konuşma yapan ve kongreyi Türkiye'nin millî eğitimini kuracak Türkiye öğretmenlerinin toplantısı olarak nitelendiren Mustafa Kemal Atatürk, eğitimde geri kalmamıza sebep olan mevcut programların terk edilerek; millî, eski hurafelerden ve yabancı fikirlerden uzak, ulusumuzun tarih ve kültürüne uygun bir eğitim programının hazırlanmasını tavsiye etmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, konuşmasının devamında; çocuklar yetiştirilirken her alanda yabancılarla mücadele etme ve bağımsızlık ruhunun aşılmasını istemiş, yeni bir sanat ve eğitim yolu bulunarak milletimize gösterilmesi ve o yolda yürünmesi gerektiğini vurgulamıştır (Başöğretmen Atatürk-I, (1919-1928): 40-42; TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, XVIII 1959: 8).

Eğitimin Temel Amacı Bilgisizliğin Ortadan Kaldırılmasıdır: Cumhuriyet idaresinin kurulduğu sırada eğitimin en önemli sorunu, okuryazar oranının düşük olmasıdır. 01.3.1922'de TBMM'de yaptığı konuşmada bu konuya değinen Mustafa Kemal Atatürk, o güne kadar doğu veya Batının taklit edilmesinden dolayı milletin cehaletten kurtulamadığını, izlenecek eğitim politikasının temel amacının bu bilgisizliği ortadan kaldırmak olduğunu vurgulamıştır. Bağımsız yaşamak ve her alanda ilerlemek için öncelikle cehaletin ortadan kaldırılması gerektiğini söyleyen Mustafa Kemal Atatürk, bunun maarif programının temelini oluşturduğunu belirtmiştir (Başöğretmen Atatürk I , (1919-1928): 80; TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, XXVIII 1961: 12). Kadın erkek, şehirli köylü bütün vatandaşlara okuma yazma öğretilmesi için yapılan bu çalışmalarda önemli aşamalar kaydedilmiş olmasını yeterli görmeyen Mustafa Kemal Atatürk, 1.11.1937'de yaptığı bir konuşmada, "Okuyup yazma bilmeyen tek yurttas bırakmamak" hedefini tekrar hatırlatmıştır (İnan, 1983: 352). İlk ve ortaöğretimde çocuklara, insanlığın ve medeniyetin gerektirdiği ilim ve fennin verilmesi gerektiğini ileri süren Mustafa Kemal Atatürk, çocuğun okuldan çıktığı zaman aç kalmaya mahkûm olmadığından emin olması için, eğitimde pratik yolun izlenmesini istemiştir (Kocatürk, 1999: 130-131). Mustafa Kemal Atatürk'ün eğitimde önemle üzerinde durduğu, bilgilerin gerçek hayatta uygulanabilirliği ve çocukları hayata hazırlanması anlayışı, John Dewey ve William James'in önderlik ettiği "pragmatist eğitim" modeli ile örtüşmektedir (Şapolyo, 1966: 87-90).

Eğitimin Bir Amacı da İyi Vatandaşlar ve Medeni Toplum Yetiştirmektir: Devletin ve milletin geleceğini şekillendirecek ve yüceltecek vatandaşların yetiştirilmesini eğitim sisteminden bekleyen Mustafa Kemal Atatürk, 27.10.1922'de Bursa'da yaptığı bir konuşmada; çocuklara ve gençlere her şeyden evvel milliyetine, Türkiye Devleti'ne, TBMM ve Hükümetine düşman olanlarla mücadele etmenin yollarının öğretilmesini istemiştir (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II: 49; Tamimler, Maarif Vekâleti Mecmuası, 1925: 76-78). Mustafa Kemal Atatürk'ün eğitimden beklediği önemli sonuçlardan birisi de, özgür düşünen, medeni bir toplum yetiştirmektir. Nitekim o bir konuşmasında; "Fertler mütefekkir (düşünür) olmadıkça, kitleler istenilen istikamete, herkes tarafından iyi veya fena istikametlere sevkolunabilirler" demektedir (Uysal, 1981: 299). Yine başka konuşmalarında da; "Öğretmenler, Cumhuriyet sizden fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller ister",

“Cumhuriyet; fikren, ilmen, fennen, bedenen, kuvvetli ve yüksek seciyeli muhafızlar ister” diyerek, eğitimle yetiştirilecek toplumun özelliklerine vurgu yapmaktadır (Atatürkçülük I Atatürk’ün Görüş ve Direktifleri, 1997: 302).

Eğitimde Kadın Erkek Eşitliği ve Karma Eğitim: 01.3.1922’de TBMM’de yaptığı bir konuşmada kadınların eğitimi konusuna değinen Mustafa Kemal Atatürk, kadınların da erkeklerle aynı eğitim kademelerinden geçirilerek yetiştirilmesine önem verileceğini açıklamıştır (Başöğretmen Atatürk I, (1919-1928): 80). Toplumun her kesiminin eğitim imkânından yararlandırılması gerektiğine inanan Mustafa Kemal Atatürk, 30.01.1923’te İzmir’de gazetecilerle yaptığı toplantı esnasında, o güne kadar kadınların eğitimine önem verilmemesini eleştirmiş ve cehaletin bir toplumun bütününe kapsadığını, erkeklerde olduğu gibi kadınların da bundan kurtarılması ve bütün vatan çocuklarının aynı kurumlarında eğitim almaları gerektiğini belirtmiştir (Başöğretmen Atatürk I, (1919-1928): 40-42). Bu sözlerden, kadınlara bütün okullarda eğitim görme imkânının sağlanacağı anlaşılabilir gibi, karma eğitimin amaçlandığı da anlaşılabilir.

Eğitim Bilimsel Esaslara Dayanmalıdır: 27.10.1922’deki konuşmasında medeni bir millet olarak yaşamanın, ilim ve fen ile mümkün olacağını belirten Mustafa Kemal Atatürk, bilim ve tekniğin nerede ve hangi millette bulunursa alınacağını söylemiştir (Başöğretmen Atatürk I, (1919-1928): 80; Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, 11: 48). Sosyal alanda yapılan inkılaplar için oldukça önemli olan Kastamonu gezisi sırasında, yapılan ve yapılacak inkılapların gayesinin, Türk halkının medeni bir toplum hâline gelmesi olduğunu vurgulayan Mustafa Kemal Atatürk, bunun için izlenecek yolun, medeniyet yolu olduğunu, bilimsel ve teknik esaslara dayandığını söylemiştir (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri II: 225). Her alanda bilim ve tekniğin esas alınmasını benimseyen Mustafa Kemal Atatürk, bu durumu, 22.09.1924’te Samsun İstiklâl Ticaret Mektebi’nde öğretmenlere yaptığı konuşmada çok veciz bir şekilde ifade etmekteydi: “Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, muvaffakiyet için en hakiki mürşit ilimdir, fendir. İlim ve fennin haricinde mürşit aramak gaflettir, cehalettir, dalâlettir”.

Eğitim Laik Olmalıdır: Mustafa Kemal Atatürk’ün önderliğindeki yeni Türk Devletin laikleştirilmesinin ilk aşamasını, devletin, eğitimin ve hukukun laikleştirilmesi oluşturuyordu (Zurcher, 1995: 271). Yukarıda da belirtildiği üzere, eğitimde bilim ve tekniğin referans alınacağını belirtmesi ve Mustafa Kemal Atatürk’ün 22.11.1924’te Samsun’da öğretmen ve öğrencilere yaptığı konuşmada, amaçları bakımından eğitimi, dini, millî ve uluslararası diye üç kategoriye ayırarak, Türkiye Cumhuriyeti’nde eğitimin millî olacağını açıklaması, (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri II: 206) yani eğitimin dini esaslara dayanmayacağını vurgulaması eğitimde laikliğin belirtileridir.

Cumhuriyet döneminde, ilk ve ortaöğretimde, yapılan inkılapların yanı sıra yüksek öğretimde de köklü yenilikler hayata geçirilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk ise bu konudaki görüşünü TBMM’de yaptığı bir konuşmasında “Üniversite tesisine verdiğimiz ehemmiyeti beyan etmek isterim. Yarım tedbirlerin kısır olduğuna şüphe yoktur. Bütün işlerimizde olduğu gibi maarıfte ve kurulan üniversitede de radikal tedbirlerle yürümek kati kararımızdır...” sözleri ile ortaya koymuştur.

Bu amaçla İsviçre’nin Cenevre Üniversitesi pedagoji profesörlerinden Albert Malche Türkiye’ye davet edilerek, kendisinden Darülfünunu Avrupa normlarına göre değerlendiren ayrıntılı bir rapor hazırlaması istenmiştir. 1932 yılı başlarında Türkiye’ye gelen Malche raporunu 1 Haziran 1932’de Türk Hükümetine sunmuştur. Üç bölümden oluşan raporun birinci bölümü, raporun içeriğini; ikinci bölümü, Darülfünunun varolan yapısının incelenişini; üçüncü bölüm ise yapılması gereken reform önerilerini kapsamaktadır. Malche, Darülfünunla ilgili Raporda, özetle Darülfünun’un bilimsel yetersizliği ifade edilerek, bu durumun ortadan kaldırılması için araştırmaya ve yabancı dil derslerine ağırlık verilmesi önerilmekteydi. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki Millî Eğitim Bakanlığı, üniversite reformu konusunda sadece Malche’dan değil Darülfünun Divanı, fakülte meclisleri ve fakülte reislerinden de reform tasarıları istemiştir.

Üniversitelerin toplumu çağdaş uygarlık seviyesine çıkarma konusunda öncü bir rol oynayacağını bilincindedir. Sonuçta Malche’in raporunun yanı sıra fakültelerden gelen raporlar da değerlendirilerek Millî Eğitim Bakanlığınca hazırlanan bir rapor, Bakanlar Kuruluna sunulmuş, Bakanlar Kurulu da 15 Mayıs 1933 tarihli toplantısında konuyu Meclise götürmüştür. Darülfünunun ortadan kaldırılarak yerine İstanbul Üniversitesi’nin kuruluşu 31 Mayıs 1933 tarih ve 2252 sayılı kanun ile gerçekleştirilmiştir. Üniversite teşkilatı ile ilgili 2467 sayılı kanun ise 29 Mayıs 1934’te kabul edilerek TBMM’den çıkmıştır.

Bütün bu çalışmalar sürerken Almanya’daki gelişmelerin sonucu da yakından takip edilmiş, 1933’te iktidara gelen Adolf Hitler’in zulmünden canını kurtarmak için yurt dışına kaçan yüzlerce Alman bilim adamından bir kısmı ile temas kurularak Türkiye’ye davet edilmiştir. Bu şekilde Türkiye’ye gelen profesörlerin büyük bir kısmı İstanbul Üniversitesi’nin Tıp, Fen, Edebiyat ve İktisat fakültelerinde çalışmıştır. Bunun yanında Ankara’da Hukuk Fakültesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi ile

Ankara Devlet Konservatuvarı, Hıfzısıhha Enstitüsü, Yüksek Ziraat Enstitüsü, Numune Hastanesi gibi kurumlarda da az sayıda bilim adamı görev yapmıştır.

Bu şekilde Batı örneğinde bir bilim yuvası olarak düşünülen üniversite, Edebiyat, Fen, Tıp ve Hukuk Fakülteleri olarak yeniden teşkilatlandırılmıştır. Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereği açılan "İlahiyat Fakültesi" İslam Tetkikleri Enstitüsü olarak düzenlenmiştir. Türk İnkılâbı Enstitüsü, Kimya Enstitüsü ve Morfoloji Enstitüsü gibi araştırma kurumları açılmıştır. Yeni Türkiye Devleti'nin akla ve bilime verdiği değer ölçüsünde kalkınabileceğine inanan Mustafa Kemal Atatürk, bilim adamlarına büyük önem vermiştir. Cumhuriyetin onuncu yılında gerçekleştirilen bu düzenlemelerin yanı sıra Ankara'da 1925'de açılan Hukuk Mektebi 1934'de Hukuk Fakültesi hâline getirilmiş daha önce açılan Ankara Yüksek Ziraat Mektebi 1933'te Yüksek Ziraat Enstitüsü olarak düzenlenmiştir. 1930'lardan sonra takip edilen milli kültür politikası gereğince Türk dilinin ve tarihinin bilimsel metotlarla araştırılması için Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kurulmuştur (1936). Aynı yıl eski Mülkiye Mektebi, Siyasal Bilgiler Okulu olarak Ankara'da yeniden düzenlenmiştir. Ankara Üniversitesini (1946) meydana getiren bu okullarla Türkiye'de yüksek öğrenimin geliştirilmesi sağlanmıştır.

5. SONUÇ

Eğitim ve öğretim de sağlanan birlikten ve eğitim işlerinin tamamen devletin denetimi altına alınmasından sonra çıkarılan yeni kanun ve yönetmeliklerle yeni bir ulusal eğitim ve öğretim sistemi oluşturulmuştur. Harf Devrimi, Türk tarihi ve diline yönelik çalışmalar, yeni açılan ilk, orta, lise ve yükseköğretim kurumları ve mevcutların yenilenmesi, çok sayıda yabancı uzmanların getirilmesi ve yurt dışına uzman insan yetiştirmek için öğrencilerin gönderilmesi ve fedakâr Türk halkının eğitime olan büyük isteği sayesinde on beş yıllık kısa bir sürede Türkiye kalkınan, özgün ve çağdaş bir eğitime kavuşmayı başaran bir ülke olmuştur.

1938'e gelindiğinde eğitimin ilk, orta ve yükseköğretim düzeyinde de nicel olarak önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Eğitim kurumları Cumhuriyet öncesi ile kıyaslanmayacak ölçüde ülkenin hemen her yerinde yeniden kurulmuştur. Okuma yazma seferberliği ile birlikte yürütülen okullaşma çabaları, bu okullarda öğrenim göreceğ öğrencilerin sayısını önemli ölçüde arttırmıştır. Ayrıca okulların gereksinimi olan öğretmenler de kısa süre içinde öğretmen yetiştiren kurumlardan mezun olarak mevcut eğitim ordusuna katılmışlar ve Atatürkçü eğitimin birer uygulayıcıları olmuşlardır. Her ne kadar Mustafa Kemal Atatürk döneminde hem niceliksel hem de niteliksel olarak eğitim kurumlarının sayısında, öğretmenlerin ve öğrencilerin sayısında büyük bir artış sağlanmış ise de bu asla yeterli olmamıştır. Özellikle ilköğretim alanındaki sayısal artışlar yeterli görülmemiştir. Çünkü köylere henüz yeterince eğitim götürülemediği ve köyde çalışacak nitelikte ve sayıda öğretmen yetiştirilemediği. Mevcut okullardan mezun olan öğretmenler ancak şehir ve kasabalardaki okulların gereksinimlerini karşılayabilmişlerdir. Ayrıca bu öğretmenler köylerde açılan okullarda çalışmak istememişlerdir. Milletimizin %75'ini kapsayan köy halkını uyandıracak, aydınlatacak ve iyi üretici, bilgili insan yapacak öğretmeni, köy koşullarına uygun olarak yetiştirmek için güdülmesi gereken yöntem henüz bulunamamıştır.

Bu açıdan 1935'te Reşit Galip'in bakanlığı sırasında kurulan Köy İşleri Komisyonu tarafından "Köy Eğitimi"nin ana ilkelerini belirten önemli bir rapor hazırlanmıştır. Bu gerekçelere dayanarak Saffet Arıkan'ın bakanlığı sırasında 1937 çıkarılan "Köy Eğitimcileri Kanunu" ile öğretmen denemesine girişilerek ve olumlu sonuç alınmasıyla da Hasan Ali Yücel'in bakanlığı sırasında, 17 Nisan 1940'da ünlü Köy Enstitüleri denemesi başlatılır. İlk başta bütün yurdu kapsamak üzere 14 köy enstitüsü açılmış daha sonra bu sayı 21'e kadar çıkmıştır.

İleri ülkelere göre ciddi bir fen öğretimini, birkaç yüzyıllık bir gecikmeyle başlatan Türk milleti, mevcut bilgi birikimini kısa sürede özümlemek ve temel bilimlerdeki hızlı gelişmelere ayak uydurabilmek için Fen öğretimi programlarını sürekli olarak değiştirmek, geliştirmek ve çeşitlendirmek zorunda kalmıştır. Fen programlarıyla ilgili reformun ön çalışmasını 1933'de Orta Öğretim Genel Müdürü olan Hasan Ali Yücel'in yaptığını 1938'de yayımladığı "Türkiye'de Orta Öğretim" adlı yapıtından anlıyoruz. Fen programlarıyla ilgili reform çalışmalarında önce Fransa ve Almanya'nın, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da ABD'nin örnek alındığını görülmektedir.

Yükseköğretimde de büyük gelişmeler sağlanmıştır. Mustafa Kemal Atatürk ilke ve devrimlerinin dayanaklarını oluşturmak, yurt geneline yaymak, kökleştirmek ve çağdaşlığın, bilimin ve aydınlanmanın ifadesi olan bu ilkelerin yılmaz savunuculuğunu yapmak üzere temeli bizzat yüce Atatürk tarafından atılan Anadolu'daki ilk üniversitemiz Ankara Üniversitesidir. Ankara ve İstanbul Üniversitelerinde o yıllarda görev yapmak için Mustafa Kemal Atatürk tarafında çağrılan ünlü ve çok değerli Alman bilim adamları, Türkiye'de üniversite kavramının toplum bilincine oturmasında, üniversite kültürünün ve etiğinin

yerleşmesinde, yeni bilim adamlarının yetişmesinde çok büyük katkıları olmuştur. Gerçekten o günün koşulları içinde Mustafa Kemal Atatürk'ün başlattığı eğitim seferberliği ile Cumhuriyet Türkiye'si'nin ilk on beş yılında başarılanlar bir devrim tarihinin unutulmaması gereken başarılarıdır.

Cumhuriyet döneminde bir kez daha ifade etmek gerekirse her alanda olduğu gibi eğitim alanında köklü değişikliğe gidilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün 22 Eylül 1924'de söylediği şu sözleri hiç unutmamamız gerekir: "...medeniyyetin kudret ve yüceliği karşısında çağdışı kalmış zihniyetlerle, ilkel boş inançlarla yürümeye çalışan milletler yok olmaya veya hiç olmazsa esir olmaya ve aşağılanmaya mahkûmdurlar." Türk toplumunun temelini oluşturan bir bilinç, bir ilerleme, bir ulusal birlik simgesidir. O'nun bizlere verdiği pozitif enerji ile önümüze çıkan bütün güçlüklerin üstesinden gelebileceğimize inanmalıyız. Bir uygarlık bilgesi olan Atatürk, gelecekteki daha nice bin yıllarda da kurduğu cumhuriyetle birlikte düşünceleriyle yaşayacaktır ve hep çağdaş kalacaktır. Mustafa Kemal Atatürk ülküsü hep içimizde yaşayacaktır ama O'nun kurduğu laik cumhuriyetimizin çağdaş kalması, O'nun bizlere verdiği Cumhuriyeti koruma ve kollama görevimizi yerine getirmemize bağlıdır. Mustafa Kemal Atatürk, "Devrimin hedefini kavramış olanlar, daima onu muhafazaya muktedir olacaklardır" demişti. Mustafa Kemal Atatürk'ün bu inancını boşa çıkarmamak hepimizin birinci görevi olmalıdır.

Türk ulusunun ilerideki büyük başarısı, Mustafa Kemal Atatürk'ün eğitim ilkeleri ışığında yetiştirilecek, Atatürk'ün eğitim anlayışını geliştirecek ve pekiştirecek idealist gençlerle ve onları yetiştiren nitelikli öğretmenlerle olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Yahya (1994). Atatürk'ün Eğitim Tarihindeki Yeri. *I. Uluslararası Atatürk Sempozyumu Bildirileri*, 21-23 Eylül 1987, Ankara.
- Akyüz, Yahya (1996). Atatürk'ün Eğitim Düşüncesinin Kökenleri. *Uluslararası İkinci Atatürk Sempozyumu*, 9-11 Eylül 1991, C.II, Ankara.
- Akyüz, Yahya (1998). Atatürk ve Eğitim. *Atatürkçü Düşünce El Kitabı*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri-II (1997). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Atatürkçülük (1980). *Atatürk Konferansları VI*. 1975. TTK. Yayınları, Ankara.
- Atatürkçülük-I (1997). *Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri*. (Genelkurmay Başkanlığı'nca hazırlanmıştır.), MEB. Yayınları, İstanbul: 302; "Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin Maarife Müteallik Nutuklarından", Maarif Vekâleti Mecmuası, Sayı: 12 (Ağustos 1927), s. 1-11. TBMM. Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, XVIII.
- Avcı, Cemal ve Âdem, Kara (2007). *Bağımsızlığa Giden Yol Türk İnkılabının Tarihi*. Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- Başöğretmen Atatürk-I (1919-1928).
- Baydar, Mustafa (1973). *Atatürk ve Devrimlerimiz*. İstanbul: Çeltüt Matbaacılık.
- Bursalıoğlu, Ziya (1994). Atatürkçü Eğitim Üzerine. *I. Uluslararası Atatürk Sempozyumu Bildirileri*, 21-23 Eylül 1987, Ankara.
- Demirtaş, Bahattin. (2008). Atatürk Döneminde Eğitim Alanında Yaşanan Gelişmeler. *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 1, Sayı 2.
- Duman, Tayyip (2007). *Atatürk'ün Kültür ve Eğitim Anlayışı, Cumhuriyetin İlk Yıllarından Günümüze Dil-Kültür-Eğitim*. Gazi Üniversitesinin 80. Yıl Armağanı, Ankara.
- Duman, Tayyip. (2006). Cumhuriyet Eğitimi ve Atatürk. *Cumhuriyetin 80. Yılı Sempozyumu Bildirileri*, Gazi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara.
- Ercilesun, Ahmet Bican (1998). Atatürk ve Dil. *Üçüncü Uluslararası Atatürk Sempozyumu*, 03 Ekim 1995, Gazi Mağusa, KKTC, C. II, Ankara.
- Erendil, Muzaffer (1986). *Çok Yönlü Lider Atatürk*. Ankara: Genel Kurmay Basımevi.
- Eroğlu, Hamza (1990). *Türk İnkılap Tarihi*. Ankara: Savaş Yay.
- Gök, Hacı Veli (2011). *Atatürk ve İnönü Dönemi Kültür Politikaları*. Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Kırşehir.
- İlyasoğlu, Aynur (1983). *Türkiye'de Sosyolojinin Gelişmesi ve Sosyoloji Araştırmaları*. Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları. C. 8, İstanbul.
- İnan, Afet (2007). *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnan, M.Rauf (1980). *Eğitim ve Öğretimde Atatürkçülük*. Atatürk Konferansları VII, 1975, Ankara: TTK. Yayınları.
- İnan, M.Rauf (1983). *Atatürk'ün Eorenselliği, Önder Kişiliği, Eğitimci, Kişiliği ve Amaçları*. Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Yayınları.
- Karagözoğlu, Galip (1994). Atatürk'ün Eğitim Savaşı. *I. Uluslararası Atatürk Sempozyumu Bildirileri*, 21-23 Eylül 1987, Ankara.
- Karal, Enver Ziya (1981). *Atatürk İlkelerinin Biçimlendirdiği Eğitim, Atatürk ve Eğitim*. Türk Eğitim Derneği V. Eğitim Toplantısı, 4-6 Kasım 1981, Ankara.
- Karal, Enver Ziya (1998). *Atatürk'ten Düşünceler*. Ankara: METU Press.
- Kocatürk, Utkan (1999). *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Kodaman, Bayram (1999). *Cumhuriyetin Tarihi-Fikri Temelleri ve Atatürk*. Isparta.
- Külebi, Cahit (1981). *Atatürk ve Türk Dili*. Atatürk 100. Yıl Konferansları, İstanbul: İstanbul Devlet Mühendislik Akademisi.
- Kürkcüoğlu, Ömer vd. (1995). *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi 1/2*. Ankara: YÖK Yayınları.
- Ortak, Şaban (2004). *Atatürk Dönemi Eğitim Politikalarında Yabancı Uzman Raporlarının Etkileri*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü, Erzurum.
- Öymen, Hıfzırahman Raşit (1991). *Mustafa Kemal'in Eğitimle İlişkileri ve Türk Eğitimine Etkileri*. Atatürk Konferansları (1973-1974), Ankara: TTK Kurumu Basımevi.
- Özalp, Reşat-Ataünal Aydoğan (1983). *Milli Eğitimde Kongreler ve Şuralar*. Cumhuriyet Döneminde Eğitim, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Özel, Emine (2007). *Atatürk Dönemi Türk Eğitim Politikaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya..
- Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa (1927). *Hazretlerinin Maarife Müteallik Nutuklarından*. Maarif Vekâleti Mecmuası, Sayı: 12.
- Serin, Necdet (1982). *Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişim*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Somer, Tanık (1984). *Atatürk ve Eğitim*. Ankara Üniversitesi Atatürk'ü Anma Günü, 10 Kasım 1984, Ankara.
- Şapolyo, Enver Behnan (1966). Atatürk ve Maarif Misakı. *Türk Kültürü*, Yıl: VI, Sayı: 40 (Şubat 1966), s. 87-90.
- TBMM Zabıt Ceridesi (1959). Dönem: 1, XVIII, Ankara.
- TBMM Zabıt Ceridesi (1961). Dönem: 1, XXVIII, Ankara.
- Uysal, Şefik (1981). *Atatürk ve Çağdaş Eğitim*. *Atatürk ve Eğitim*, Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Ülkütaşır, M. Şakir (2007). *Atatürk ve Harf Devrimi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Yusuf Çotuksöken (2007). *Atatürk'ün Dil Devrimi ve Sonrası, Cumhuriyetin İlk Yıllarından Günümüze Dil-Kültür-Eğitim*. Gazi Üniversitesinin 80. Yıl Armağanı, Ankara.
- Zurcher, Erik Jan (1995). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. İstanbul: İletişim Yay.